

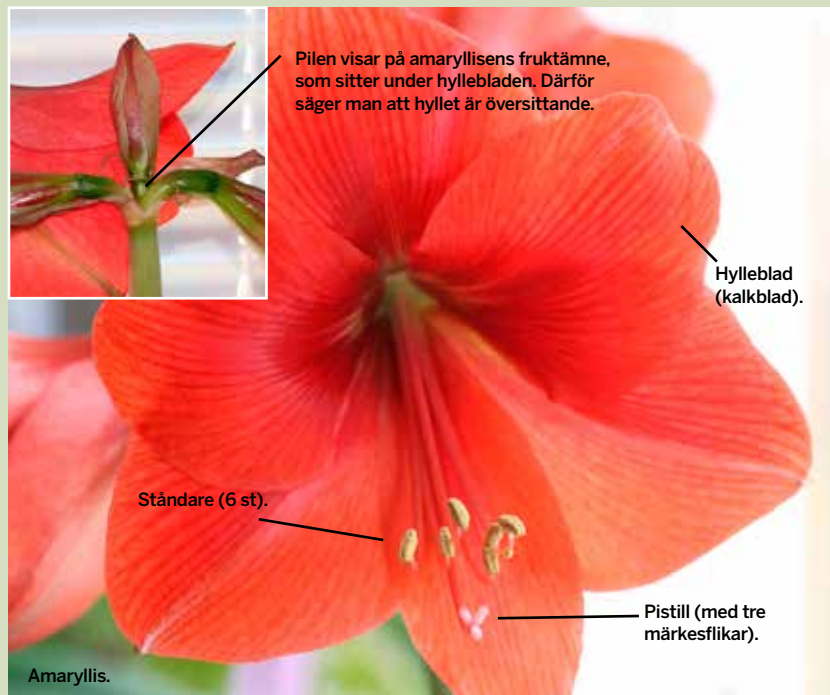
Del 1: Fingranska dina krukväxter

Om man tittar i en bildflora ser man att det finns enormt många vilda blommor. Särskilt dyker det upp gula blommor på nästan vartannat uppslag. Därför räcker det inte med blommornas färg eller form för att ta reda på namnet.

De två vägarna som finns att gå är då att lära sig karaktärerna för de speciella familjerna, så att man direkt kan leta på rätt ställe i floran, och att försöka sig på det som förr kallades att "examinera" växten – numera talar man mest om "nyckling". Då råkar man i stället ut för andra problem. Vad betyder nu alla olika konstiga ord, och vad är det för saker man måste titta efter?

Flororna brukar ha ett inledande avsnitt med förklarande text och skisser, så att man blir bekant med olika begrepp. Om man har tittat igenom de här fina orden under försäsongen är man förstås bättre rustad när vårblommorna dyker upp. Alla florer har inte samma ord för en viss sak, så det gäller att göra sig hemmastadd med en speciell flora i första hand.

Det är enklast är att börja titta på uttrycken som rör bladens form och placering, för de flesta av oss har nämligen studiema-

terial hemma – i form av krukväxter! Plocka fram en krukväxt och försök använda de olika orden, som förklaras i floran, för att se vad som gäller just en viss krukväxt – eller snittblomma. Här nedan följer några exempel.

Nu är du förhoppningsvis inspirerad att jämföra alla dina krukväxter och se på de olika begreppen i floran. Därefter kan det vara dags att pröva nyckling! Men mer om det i nästa nummer.

Några vanliga krukväxter:

✓ **Amaryllis (Släktet *Hippeastrum*):** I den här stora blomman ser man direkt att det finns sex ståndare och en pistill, som längst ut delar sig i tre märkesflikar. Blomman har sex stora blad, ofta orangeröda men ibland rosa eller vita. Bladen inom blomman kallas hylleblad, och i det här fallet finns det bara en sorts blad – då talar man om kalkblad. Pistillen, blomans honliga organ, består av märke, stift och fruktämne. I många fall är det intressant att titta på hur hyllebladen sitter i förhållande till fruktämnet. Amaryllisen har översittande hylle, liksom släktingarna påsklilja och snödropp. Amaryllisens blad är långsmala och har sina ledningar för vatten och näringsämnen, "nerver", ordnade parallellt, utan förgreningar. Man talar då om enkelnerviga eller parallelnerviga blad.

✓ **Tulpan (Släktet *Tulipa*):** På ganska långt håll är tulpanen släkt med amaryllisen. Den har också sex ståndare och sex kalkblad. Pistillen har tre märkesflikar, men sedan upphör likheterna! Tulpanpistillen har knappast något stift alls, och fruktämnet sitter alltså direkt under märket,

En tulpan ovanifrån. Den har 6 ståndare och 6 kalkblad, samt en pistill där märket sitter direkt på fruktämnet. Hyllebladen sitter under fruktämnet, hyllet är alltså undersittande.

ovanför kalkbladen. Alltså har tulpanen undersittande hylle! Bladen är enkelnerviga som hos amaryllisen, men de sitter på den blombarande stjälken och kommer inte enbart från löken. På stjälken sitter de ett och ett, olika orienterade. Då säger man att bladen sitter strödda. Både amaryllisen och tulpanen har helt slät bladkant – man säger att bladet är helbräddat.

✓ **Rosengeranium (*Pelargonium graveolens*, doktor Westerlunds blomma):** blommor trots det ena namnet nästan aldrig – så det är bladen som är intressanta. De är handflikiga, och även handnerviga. På stjälken sitter bladen strödda. Vid varje bladfäste finns små "extra-blad", stipler.

✓ **Hibiscus (*Hibiscus rosa-sinensis*):** Blommorna har flera egenheter: Ståndarna är samlade till ett rör som sitter runt pistillen, och utanför foderbladen finns ett ytterfoder. Bladen är i det här fallet ett gränsfall mellan parflikiga och handflikiga, respektive mellan fjädernerviga och handnerviga. De har små långsmala stipler och sitter strödda.

Del 2: Så får du växten på Kroken

Krok-Almquists nyckel till den svenska floran hör till de verkligt klassiska verken för en botaniker. Lite knöligt till en början, men sedan ovärderlig när det gäller att komma fram till rätt art.

Svensk Flora av Thorgny Krok och Sigfrid Almquist finns numera i 29 upplagor. Den senaste tryckt 2013.

min förra artikel tog jag amaryllis, tulpan och hibiskus som exempel på växter man kan ha hemma och titta på även under vintersäsongen. Nu ska vi se hur man med hjälp av *Svensk Flora* av Krok-Almquist, vardagligt kallad Kroken, kan hitta rätt familj för alla tre blommorna, även om det bara är med tulpanen som det går att komma ända fram till rätt art. Vi börjar alltså med den sköna konsten att i olika tabeller leta sig fram till rätt växt i floran. Förr kallades det att "examinera" växter – numera säger man oftare att man "nycklar".

Krok-Almquist bygger sin nyckel på Linnés sexualsystem.

Vi utgår då från den senaste upplagan av Krok-Almquists flora, den tjugonionde, tryckt 2013.

Där kan vi slå upp förteckningen över klasserna i Linnés sexualsystem.

All nyckling bygger på att man kan "välja bort" och så småningom hamna på rätt familj, och därefter rätt släkte eller art. Nu kör vi!

I huvudnyckeln gäller de två alternativen 1 om man har att göra med växter som har ståndare och

pistiller, eller med sådana som inte har det. Vi bestämmer oss beträffande både amaryllis, tulpan och hibiskus för att de har ståndare och pistiller.

De två alternativen 2 gäller om alla blommor är tvåkönade, eller om det finns enkönade blommor. I de här tre fallen har alla blommor både ståndare och pistiller, de är således tvåkönade.

Sedan blir det inte likadant för alla tre.

Amaryllisen och tulpanen har ståndare fria från varandra och pistillens märke, alltså ena alternativet 3, medan hibiskus har ståndare förenade med varandra. Häri-från måste vi gå vidare med varje blomma för sig.

Amaryllisen har sex lika långa ståndare. Det innebär att den hör till klassen Hexandria. Dessutom sitter hylllet ovanför fruktämnet, se till vänster i bilden.

Amaryllisen

Amaryllisen har sex ståndare, ungefär lika långa. Vi går då till klassen Hexandria och kollas nyckeln där.

Alternativ 1 gäller om vi har att göra med vedväxter, alltså buskar eller träd, respektive örter. Alla med mer "mjuk" stjälk räknas som örter. Då följer sedan de olika alternativen 3, om bladen har stipelslida eller inte – någon sådan finns inte här. Alternativet 4 gäller ifall det finns talrika pistiller eller bara en – och det

Blommans kalk är inte blåaktig, utan i det här fallet röd, vilket för oss fram till familjen liljeväxter enligt nyckeln i Krok-Almquist.

senare är ju fallet. Alternativ 5 gäller bladen – fjädernerviga eller parallellnerviga – och de är parallellnerviga hos amaryllisen!

Efter detta kommer de olika alternativen 12, ifall det finns 2-3 stift (eller 2-6 märken utan stift) eller om det finns 1 stift (eller 1 märke utan stift). Det senare gäller. Då blir det alternativ 16, blommor utan eller med tydligt hylle. Amaryllisen har ett tydligt hylle.

Alternativ 17 gäller då svärdlika eller inte svärdlika blad – det senare gäller.

Hyllebladen, de orangeröda och vackra, sitter ovanför fruktämnet på amaryllisen – och då kommer man enligt det första alternativet 18 till amaryllisfamiljen, Amaryllidaceae.

Sedan är det mindre idé att gå vidare i floran, eftersom den främst tar upp arter som växer vilt i Sverige.

Tulpanen

Med tulpanen kommer vi till och med alternativ 17 till exakt samma ställe som med amaryllisen, men sedan blir det 18-alternativet ”hylle undersittande”. Av 19-alternativen blir det då att hyllet är kronlikt, vitt eller i klara färger, och inte brun- eller grönaktigt. Vid alternativ 21 kan man välja mellan blad som är

barrlika eller inte, och tulpanbladen är ju inte barrlika. De är inte heller svärdlika, enligt det ena alternativet 22, utan har över- och undersida. Alternativ 23 gäller jordstam eller lök. De växter som hör till löksläktet, *Allium*, har ett hinnaktigt hölster kring blomställningen, men det har inte tulpanen. Blommans kalk (blombladen; när det inte finns särskilda foder- resp. kronblad) är till sist enligt alternativ 26 inte blåaktig utan mer gul, orange, röd... Då kommer vi till familjen liljeväxter, Liliaceae. Den här familjen har blivit mindre omfångsrik enligt senare forskning, men

floran ger ändå flera släkten att välja mellan. Först ska vi se om kalkbladen har ett nektarium, alltså ett ställe där nektar produceras. Så är inte fallet, utan vi går till 2-alternativen ifall stift saknas eller finns. På tulpanens pistill sitter märket direkt på fruktämnet,

Tulpan utan kalkblad. Märket sitter direkt på fruktämnet utan stift.

Malvafamiljen utmärks av handflikiga blad, och ofta har de här växterna ett ytterfoder utanför de vanliga foderbladen, som här på bilden utgör blomknoppen.

det vill säga det finns inget stift, så då kommer vi till tulpanensläktet, *Tulipa*. Här tar floran upp två arter. Vildtulpanen, *Tulipa sylvestris*, ser inte direkt ut som odlade tulpaner, utan oftast träffar vi i stället på någon sort av *Tulipa gesneriana*, (trädgårdstulpan) – så då har vi kommit rätt i floran!

Hibiskus har fria ståndarknappar men ståndarsträngar som är förenade i en grupp.

Hibiskus

Och så hibiskus: Ståndarknapparna är fria, medan ståndarsträngarna är förenade i en grupp. Då kommer vi till klass Monadelphia. 1-alternativen gäller om det finns fler än 10 ståndarknappar eller inte. Det finns det, så då går man direkt till malvafamiljen, Malvaceae. Hibiskus växer ju inte vild i Sverige, men beskrivningen över släktet *Malva* stämmer till stor del (trots att den hör till ett annat släkte): Handflikiga blad, samt foder med ytterfoder.

Stor variation

Ofta är det inte så här enkelt att nyckla en växt från första början. Det kan ofta vara svårt att se ståndarna och pistill(erna) ordentligt, särskilt i små blommor. Andra floran än Krok-Almquist börjar ofta sin huvudnyckel på andra sätt än genom räkning av ståndarna – ibland är det att föredra.

I andra fall är familjerna både så speciella och så stora och viktiga att det lönar sig att lära in deras karaktärer, så man kan gå på rätt familj i floran direkt. I första hand gäller det den stora familjen korgblommiga. Några andra typiska familjer är flockblomstriga, korsblommiga och ärtväxter/baljväxter. När man blir lite mer varm i kläderna som växtentusiast kan man även försöka sig på gräs och halvgräs!

Fotnot:

Korgblommigas vetenskapliga namn är Asteraceae, i äldre floran Compositae; Flockblomstriga heter Apiaceae/Umbelliferae; Korsblommiga kallas Brassicaceae/Cruciferae, och Ärtväxter Fabaceae/Leguminosae.

Del 3: Krokad flora

Vårväxter

Dags att plocka fram Krok-Almquists eminenta nyckel till den svenska floran på nytt. Gunnar Björndahl levererar här sin tredje artikel i hur man fältbestämmer växter. Nu blir det lite mer komplicerat. Men håller du tungan rätt i munnen så går det vägen.

När det här numret av *Vilda Växter* kommer ut är nog våren ganska snart här, åtminstone i södra Sverige. De blommor som dyker upp tidigt är dels de "gamla bekanta" hästhov, blåsippa och vitsippa, dels några doldisar som de korsblommiga växterna nagelört, backtrav och backskärvfro. På havsstränder finns ytterligare en tidig korsblommig art, nämligen skörbjuggsört.

Andra vanliga växter kan blomma hela vintern om det är mildt väder; gräset vitgröe, de korgblommiga korsört och tusensköna, samt nejlikväxten våtarv.

Sedan finns det förstås många andra tidiga vårblommor också, både ursprungligt vilda och förrymda trädgårdsväxter. För att träna på "Kroken" allra först tar vi några vanliga och välkända arter, samt nagelörten. Sedan är det upp till alla läsare att fortsätta på egen hand!

Vitsippan är en av våra vanligaste växter. Den har också en struktur där man enkelt ser hur den är uppbyggd. Därför lämpar den sig väl som exempelväxt när man ska lära sig att "nyckla".

Vitsippa

Fördelen med vitsippan är att den är en vanlig växt, där man lätt ser blommans delar och hur hela plantan är uppbyggd. Som man ser på bilden har den inga foderblad, utan endast en kalk av vita, skyltande blad. I mitten av blomman finns många pistiller med var sitt fruktämne, och alldeles utanför sitter ett stort antal ståndare. Då kan vi gå in på klasserna i Linnés sexualsystem i nyaste upplagan av "Kroken" på sidan 33, och börja.

Här syns att vitsippan har både ståndare och pistiller.

I. Alternativ "1" är om vi har att göra med växter med – eller utan – ståndare och pistiller. Vitsippan har bådadera.

Vid alternativet "2" så väljer vi att alla blommor är tvåkönade – de har ju både pistiller och ståndare.

Vid alternativet "3" finner vi också att ståndarna är fria från varandra och från pistillens märke. Av alla varianter på antal ståndare bör vi fastna för "Ståndare fler än 12, fästa tätt under pistillfästet", klassen Polyandria. Vi slår då upp denna (i senaste upplagan på sidan 44).

II. Alternativ "1" gäller om det är fråga om träd eller örter/små buskar. Vitsippan är inget träd!

Vid alternativ "2" väljer vi "Pistiller 2 – många". Alternativ "3" gäller om bladen är köttiga eller normala – det senare stämmer. Sedan gäller det på "4" om bladen har stipler – men så är inte fallet. Då kommer vi till familjen Ranunculaceae, ranunkelväxter (ibland kallade smörblomsväxter).

Vitsippan saknar foderblad.

III. I nyckeln i familjen hamnar vitsippans släkte *Anemone* allra sist! Om vi inte vet det, utan börjar från början, får vi i stället:

1: Buskartad eller ört; 2: Fruktämne 1 resp. 2 många; 4: Till fruktämnen fler än 6, sedan alternativ "9" blommor med foderblad – men det har vitsippan inte! Så där blir det 9-alternativet "Alla hylleblad lika eller de inre förvandlade till nektarblad".

”13” gäller om bladen är hela eller flikiga/sammansatta – och så är ju fallet. ”15” är om det finns 4 hylleblad eller fler, och ”16” om dessa är 10 eller fler respektive 5-9. ”17” är om det finns ett foderlikt svepe alldeles under blomman eller ej, och det gör det inte. Då har vi kvar att välja mellan släktena *Pulsatilla*, med backsippa och *Anemone*, vitsippans eget släkte.

IV. Nycklingen inom *Anemone* (senaste upplagan sidan 229) blir därefter väldigt enkel: 1: Kalk gul eller vit; 2: fruktämnen gröna eller tätt vitludna. Vitsippans fruktämnen är gröna! I texten om vitsippa kommer några fler påpekanden, bl.a. ”Blommar innan det ensamma basalbladet har utvecklats” – det kan i stället finnas kvar långt in på sommaren!

Blåsippan är en släkting till vitsippan. Med den kunskapen kan man bläddra fram till familjen ranunkelväxter och ”Fruktämnen fler än 6”, men sedan kan man följa en annan väg, om man vill.

Blåsippa

Den här blomman är ganska nära släkt med vitsippan, så fram till familjen ranunkelväxter och ”Fruktämnen fler än 6” är det ingen skillnad!

Därefter kan man komma till blåsippa på två sätt. Det ser ut som om blåsippan har tre foderblad, men de är egentligen svepeblad, aningen under blomman. Dock kommer man rätt om man på ”9” väljer blommor med foderblad, och sedan på ”10” ”Stjälkar bladlösa, krona vanligen blå”.

Alternativt kan man följa nycklingen för vitsippa ända till alternativ ”17”, där det för blåsippan blir ”Foderlikt, 3-bladigt svepe tätt under blomman”. I båda fallen kommer man till blåsippans släkte *Hepatica*, och där behövs ingen ytterligare nyckel, för blåsippan är den enda arten i det släktet i Sverige.

Bladlösa stjälkar och vanligen blå krona gäller för blåsippa.

(I många floror omfattar släktet *Anemone* även de arter som i den senaste upplagan hamnar i *Hepatica* och i *Pulsatilla*).

Hästhov

Det går att förstå att ståndarknapparna på hästhoven är förenade till ett rör, så att man i Linnés sexualsystem kommer till klassen Syngenesia (i senaste upplagan sidan 46), och att man därefter ganska rimligt kommer till familjen Asteraceae, korgblommiga växter. I det här fallet är det bättre att redan från början inse att vi har att göra med en korgblommig växt, och gå på den familjen direkt.

De korgblommiga är en av de allra största familjerna i den svenska floran. Gemensamt är att det vi först tror är en ”blomma” av hästhov, prästkrage, tistel eller maskros, i stället är en samling av många små blommor, som antingen kan vara rörformiga, i viss mån lika en blåklocka i miniatyr, eller tungformiga.

I ”Kroken” finns en översiktsnyckel, där man får välja om korgen har tratt/rörlika blommor, tunglika blommor eller både och. Det sistnämnda gäller för hästhov, och då gäller översikt 2, sidan 474 (senaste upplagan).

Alternativ ”1” gäller om stjälken är bladlös/har fjälliga blad, respektive ”gröna örtblad”. Sådana finns inte på hästhoven, så vi kollar ”2” och finner att stjälken är fjällig. Korgarna sitter ensamma på den här fjälliga stjälken, så då blir det släktet *Tussilago*. Hästhoven är den enda svenska arten i Sverige.

Efter vårbloomingen växer det från hästhovens underjordiska delar ut stora gröna blad – möjligen påminner dessa om en hov på en häst.

Eftersom hästhoven även använts som medicinalväxt, ett medel mot hosta, menar andra skribenter att namnet är en förvrängning av ”hosthäva”...

Om man så har förstått hur man känner igen en korgblommig växt kan man förse sig med ”nycklingsarbete” ända tills snön och frosten kommer på hösten, och milda höstar och vintrar kan de korgblommiga korsört och tusensköna, som tidigare nämnts, hålla ut även i december/januari.

Ståndarknapparna på hästhoven är förenade till ett rör, ett bra tecken på att det rör sig om en korgblommig växt.

Hästhovens blommor består både av trattlika blommor och tunglika.

Korgarna sitter ensamma på den fjälliga stjälken vilket ger släktet *Tussilago*.

Mot slutet av mars sträcker sig nagelörtens blomskott och de vita blommorna visar sig.

Nagelört

Vissa vårar kan torra och grusiga marker lysa alldeles vita under andra halvan av april.

Det beror på nagelörten, som är en kortlivad, mycket fascinerande växt. Den gror på eftersommaren och bildar en bladrosett, och under barmarksperioder på vintern kan man ana blomknoppar djupt inne i den lilla rosetten, som påminner om en kaktus i miniatyr, eftersom bladen har små greniga hår.

Nagelörtens kronblad är kluvna i änden. Den har vidare en pistill och sex ståndare.

Mot slutet av mars, när dagarna har blivit längre, sträcker sig blomskotten, och de vita blommorna visar sig. De har fyra kronblad, som är kluvna i änden. Vidare finns det en pistill och sex ståndare.

Om man bedömer att ståndarna är ungefär lika långa allihop hamnar man i klass Hexandria, sidan 40. Om man i stället bedömer att 4 ståndare är längre och 2 något kortare, kommer man däremot till klassen Tetradyndamia, sidan 45, och då finns inget annat att välja på än familjen Brassicaceae, korsblommiga. (Man kan komma dit även från Hexandria, eftersom man hamnar rätt där om man inser att det finns 4 foderblad och 4 kronblad!).

Den lilla bladrosetten finns på plats redan på eftersommaren året innan den blommar.

Om man sedan ska komma rätt inom familjen, från sidan 333 (senaste upplagan) bör man låta nagelörten bli så pass överblommad att det dyker upp frukter/frökapslar, som hos den här familjen kallas skidor.

Låt oss titta på huvudnyckeln: Alternativ "1" är om det är syllika blad eller som i det här fallet platta, och "2" om det finns groddknoppar i bladvecken eller ej – och det finns

det inte hos nagelörten. "3" gäller om skidorna är långa och smala eller korta och breda – och det senare är fallet (nu är vi på övre delen av sidan 335).

Av "31" väljer vi att skidan är plattad.

När nagelörten så småningom är rejält överblommad kan man dessutom lägga märke till när skidan har öppnat sig, att det finns en tunn skiljevägg mitt i – och den ser ut som en nagel! Skiljeväggen är parallell med skidans platta sidor, och sedan är det "43"-alternativen krona röd och skida mycket stor, eller krona vit eller gul och skidorna små, som gäller. "44"-alternativen tar upp ifall det knappast finns några stjälkblad, eller om det finns flera – men det är inte gott om stjälkblad, så vi hamnar på släktet *Draba*. Här har vi tur, för i nyckeln vid släktet gäller "1" om kronbladen är kluvna eller inte, och det är de! Utan några andra harklyverier hamnar vi då på *Draba verna*, nagelört. (I många floror förs i stället nagelörten till ett eget släkte, och kallas då *Erophila verna*).

När skidan har öppnat sig syns en tunn skiljevägg i form av en nagel.

Leta fler vårväxter

När du har provat att nyckla de här växterna, med ganska snygga blommor, är det bara att fortsätta. Kolla till exempel om du kan hitta lungört, svalört, vårlök (flera olika arter) och vitsippans ovanligare släkting gulsippa samt – ofta väldigt tidigt – olika violer. Lite senare på våren kommer kabbleka, olika smörblommor, gullviva och mandelblom.

En tidig växt, som har mer brunaktiga men ändå tydliga blommor, är vårfryle. Den kan man gärna också prova att nyckla. Andra gräslänkande växter är svårare, så med dem avvaktar vi en del. Det gäller även det lilla gräset vitgröe, som håller igång större delen av året! ☀️<

Del 4: Klassen Pentandria

Gullviva

När ni, kära läsare, får det här numret av *Vilda Växter* är det nog nästan sommar. Hur går vi då vidare med *Svensk flora* av Krok-Almquist, den vi brukar kalla för "Kroken"?

Först kan det vara intressant att se hur man kan få tag på ett exemplar av den här floran. Den senaste upplagan är ganska dyr, men det borde också gå att komma över exemplar av äldre upplagor. Några ställen där man kan söka är på antikvariat, i äldre släktingars bokhylla och på skolors biologi-institutioner – ibland har man kvar ett antal exemplar av Kroken, trots att de tyvärr sällan används. Även om en del av namngivning och indelning i familjer har förändrats mellan upplagorna, så stämmer ändå det mesta. Principen att det ska gå att arbeta sig fram till i stort sett alla kärlväxter i Sverige gäller alla upplagor.

Den här gången väljer vi som exempelart för nyckling gullviva,

även om dess blomningstid snart är över för i år. Gullvivan har tvåkönade blommor med 5 ståndare, som sitter fria från varandra och från pistillens märke. Både kronan och fodret är sambladiga, det vill säga allt hänger ihop, och ibland kan man plocka loss hela kronan (färgade delen av blomman) som en enhet.

I Linnés sexualsystem (börjar på s. 33 i senaste upplagan) kommer man med fem ståndare lätt till klassen Pentandria. Då fortsätter man där, på s. 37. Men oj, här finns hur många familjer som helst! Vi ska se, att i fallet gullvivan kan vi ändå komma rätt. Samtidigt ska jag i slutet av den här texten tipsa om hur man löser problemet med överväldigande många familjer med fem ståndare i blomman!

Nyckling steg för steg

Vi börjar förstås med de två alternativen "1" i nyckeln. Antingen håller vi på med "Träd, buskar, ris eller lianer" eller också "Örter" – och det senare gäller förstås.

Då blir det sedan att välja vid alternativ "13". "Bleka parasiter utan blad" stämmer förstås inte, utan det är bättre med "gröna örter med blad".

På "14" ska vi se om det rör sig om "Fler än 10 pistiller i varje blomma", eller "högst 10...". Det senare gäller, och då hamnar vi på alternativ "15" med antingen "blommor i dubbel flock eller i huvud med taggiga svepeblad" eller också det riktiga "blomställning annorlunda". "16" rör om bladen är sammansatta eller, som fallet är här, enkla. Då kommer vi till "23", om bladen är sköldlika, men det är de inte. Snabbt blir det då alternativ "24". Bladen är inte "motsatta eller kranställda" utan i stället "strödda eller med basal bladrosett".

Vid "31" är det fråga om "blad ovan med gröna, långskaftade, brunröda glandelhår" eller om de är mer normala. Med det första

Hos gullvivan sitter bladen i rosett.

Här syns att kronan är sambladig.

alternativet kommer vi till sileshår – något helt annat än gullvivan!

”32” gäller då om kronan är fribladig eller, som fallet är hos gullvivan, sambladig. ”39” gäller om det finns fem stift eller som hos gullvivan ett. ”40” ställer frågan om fruktämnet är fyrdelat – nej, det är helt, odelat!

”41” gäller hur hyllet (foder + krona eller ibland bara kalk, som hos amaryllis och tulpan) sitter i förhållande till fruktämnet. Det är inte översittande som hos amaryllisen utan undersittande som hos tulpanen.

”43” gäller om vi har ett eller två märken – det finns bara ett! Sista valet i huvudnyckeln blir då om ståndarna sitter mitt för kronflikarna, och fruktämnet är enrummigt, eller om ståndarna sitter mitt för mellanrummen mellan kronflikarna osv. Ståndarna sitter mitt för kronflikarna, och då kommer vi till familjen Primulaceae, viveväxter. Då får vi bläddra till den familjen, som finns på s. 400 i senaste upplagan av Kroken.

Väl där är det dags för nyckeln för att komma till rätt släkte inom familjen. Alternativ ”1” gäller om alla blad är i rosett, och kronan har en tydlig pip, eller om det finns blad på stjälken. Det första gäller. I ”2” får man välja mellan ”Blad finflikiga, blommor i kransar”, eller det riktiga, ”blad hela, blommor i flock”. Där finns det två släkten att välja på under ”3”. Om vi har ”krona vit, pip kort, äggformig” kommer vi till släktet *Androsace*, med bl.a. grusvivan, annars gäller ”krona gul el. violett, pip cylindrisk”, och då kommer vi till gullvivans släkte *Primula*.

Här ses att blomman har fem ståndare – blomvarianten med långa ståndare och kort pistill.

Vi får nyckla även i släktet *Primula*. ”1” gäller ifall vi har ”Blad tätt smäludna, tydligt skrynkliga”, eller ”Blad kala och nästan släta”. Det första gäller. Nu har vi som vildväxande i Sverige (Norden) bara tre arter att välja på. Gullvivan är ju ganska vanlig i södra

Sverige, medan lundvivan och jordvivan är mycket ovanliga. På ”2”-alternativen får vi jordviva enligt alternativet ”stjälk saknas eller mycket kort”, och gullviva eller lundviva enligt ”stjälk välutvecklad”. På ”3” får man gullvivan vid ”krona med veckad pipmynning; bräm vanl. 10-12 mm i diameter”, och lundvivan vid ”krona med slät pipmynning; bräm vanl 15-18 mm i diameter”.

Heterostyl = flera varianter av plantor

I texten om gullvivan står också var i Sverige den finns och hur pass vanlig den är. Dessutom ser man det konstiga ordet heterostyl. Det innebär i gullvivans fall att det finns två varianter av plantor. Antingen har alla blommor på plantan långa ståndare och kort pistill, eller tvärtom. Fullt grobara frön tycks främst bildas från korsningar mellan de två olika varianterna!

Två andra heterostyla växter i Sverige är vattenklöver, med två varianter ungefär som gullviva, och fackelblomster, med tre varianter: Långa och mellanlånga ståndare samt kort pistill, korta och långa ståndare samt mellanlång pistill, och slutligen korta och mellanlånga ståndare med lång pistill!

Varianten med lång pistill och i varje blomma bara en pistill med ett märke.

Vi nämnde förut att huvudnyckeln i Linnés sexualsystem ibland blir överväldigande stor. I små blommor kan det dessutom vara svårt att se alla blomdetaljer. En lösning på problemet hur man hamnar rätt i floran kan vara att lära sig så mycket om växter att man kan gå direkt på familjen innan man börjar nyckla! Då kan man tänka sig en bildningsgång liknande min egen.

Först lärde jag mig, särskilt av min mor, ett lagom stort antal växtarter utantill. Sedan fick jag, som 7,5-åring *En gyllene bok om naturen* utgiven på Folket i Bilds förlag. I den boken finns en tabell med rubriken *Några familjer bland blomväxterna*. Principen är bara att man anger familjens svenska och vetenskapliga namn, och sedan ett lagom antal utvalda arter/släkten inom familjen, men så pass många att det enkelt går att förstå vad som är gemensamt för familjen. Något omarbetat kan alltså presentationerna av familjerna se ut ungefär så här (ett litet urval):

Gräs (Poaceae): Vete, råg, korn, havre, ris, majs, hirs, timotej, ängskavle, hundäxing, gröe (flera), svingel (flera), vass, sockerrör, bambu (många arter).

Halvgräs (Cyperaceae): Sävs, ängsull m.fl., ag, starr (många arter), papyrus.

Orkidéer (Orchidaceae): Nattviol, jungfru Marie nycklar och liknande, guckusko, knipprot-arter, vanilj.

Nejlikväxter (Caryophyllaceae): Nejlikor, tjärblomster, glim, stjärnblommor, våtarv, åkerspärgel.

Smörblomsväxter (Ranunculaceae): Smörblommor, svalört, sippor, akleja, stormhatt, riddarsporre, kabbleka.

Korsblommiga (Brassicaceae): Senap, kål, rova, raps, rädisa, rättika, pepparrot, lövkoja, trav (olika arter), nagelört.

Ärtväxter (Fabaceae): Ärt, luktaert, gökärt, vicker, bondeböna, böna, jordnöt, klöver, lusern, lupin, käringtand, ginst, gullregn, robinia, getvåppling.

Strävbladiga (Boraginaceae): Förgätmigej, blåeld, vallört, gurkört.

Läppblommiga (Lamiaceae): Mynta, plister, timjan, mejram, salvia, rosmarin, lavendel.

Om man alltså direkt ser att man har att göra med en växt som hör till exempelvis ärtväxter, korsblommiga eller läppblommiga, så besparar man sig mycket besvär med nyckling. Då vet man också var man ska leta i en bildflora som är systematiskt ordnad, som exempelvis *Den nya nordiska floran*. ❁<

Del 5: Gräs, halvgräs och tåg

Allt är inte gräs som grönskar

När detta skrivs är vi inne i mitten av juli månad, och kvickroten står i sitt flor... Men många vill ju bara bli av med kvickroten, och blommor den verkligen? Jodå se bilden på en del av ett kvickrot-ax. Ståndarna hänger ut på tunna trådar, så att pollen ska skickas iväg med vinden, och i närheten ser man pistillernas fjäderformiga märken, som är beredda att fånga upp pollen ur luften.

När gräset kvickrot blommor sticker både ståndarknapparna (gula) och pistillens märken (vita) ut ur axen.

Om man som växtintresserad ägnar en del tankar åt det man brukar kalla "gräs", har man både skönhetsupplevelser att vänta, och tre intressanta och vid första ögonkastet snarlika familjer att studera. Men vi behöver nog en del hjälp om vi ska komma någon vart med nycklingen, i "Kroken" (*Svensk Flora* av Krok Almqvist), och i andra likande florer.

Alla tre familjerna gräs, halvgräs och tågväxter har långsmala blad med parallella nerver. Eftersom blommorna är vindpollinerade behöver de inte vara "vackra" just i syftet att locka insekter, även om de kan vara vackra för oss på andra sätt.

Antalet släkten är litet bland tågväxterna, större bland halvgräsen och enormt stort bland gräsen. Likaså har gräsen störst betydelse för oss människor. Vi äter nog alla gräsfrö dagligen, eftersom bland annat vete, råg, korn, havre ris och majs hör till gräsen!

Gräsen är en av de största familjerna i växtriket, och även i den svenska floran är antalet släkten mycket stort. Inom halvgräsen hittar vi i Sverige ett jättestort släkte, starrsläktet *Carex*, flera halvstora släkten och några små. Tågväxterna har endast två släkten i Sverige, tåg, släktet *Juncus*, och fryle, släktet *Luzula*.

Hur ser man då skillnad på familjerna, så man enkelt kan komma rätt i "Kroken"?

Övre bilden: Ett grässtrå har ledknutar. Där sitter bladslidan fast. Nedre bilden: Ett vetestrå, där man ser axet, samt övergången mellan bladslidan och bladskivan, med snärpet, och hos vete, även bladöron.

Gräset ängsgröe – småaxen (de äggformade bildningarna) sitter i en vippa.

Gräsen

Gräsen har mer eller mindre runda strån med ledknutar från vilka bladslidorna utgår. Bladslidan övergår längre upp väldigt tydligt i bladskivan. Vid vinkeln dem emellan sitter ofta en hinna, ett snärp, som kan vara av stor betydelse vid nycklingen. Några släkten gräs har i stället för snärp bara en krans av hår. I Krokens senaste upplaga finns på sidan 14 en bra skiss av uppbyggnaden av ett grässtrå.

Gräsen har tvåkönade vindpollinerade blommor, som sitter samlade i speciella ställningar, småax. Småaxen kan antingen sitta samlade i ett ax, som hos vete, eller i en vippa, som hos havre och många vanliga svenska gräs. För nyckling av gräsen måste man även titta mer i detalj på småaxen. Mer om det i nästa nummer.

Halvgräsen

Halvgräsen saknar ledknutar, och strået är ofta trekantigt, bland annat eftersom bladen sitter i tre rader (hos gräsen två ra-

Det är ofta slående att halvgräsen blad sitter i tre rader, kring det trekantiga strået.

der). Men det är inte alltid som man verkligen kan känna att strået är trekantigt. Bland arter med tydligt trekantiga strån kan nämnas havssäv och blåsstarr.

De vindpollinerade blommorna sitter i mer enkelt uppbyggda ax, som kan vara olika stora och olika många på samma strå. I många fall är blommorna tvåkönade, men det absolut största släktet, starr (*Carex*) har i stället skilda han- och honblommor. Mer om halvgräsen i kommande nummer av *Vilda Växter*.

Tågväxterna

Tågväxterna har runda strån utan ledknutar. Till skillnad från de andra familjerna ser deras små blommor "komplett" ut, med 6 hylleblad, 6 ståndare och en pistill. Frukten är en kapsel som spricker upp så att fröna kommer ut (Både gräsen och halvgräsen har i stället för kapsel någon form av nöt, alltså en frukt där fröet bara omges av en torr vägg). Mer om tågväxter i nästa nummer av *Vilda Växter*. ❁

Likt de andra tågväxterna är vårfrylets blomma mer "komplett" än blommorna hos gräs och halvgräs. Att växten är vindpollinerad kan man dock sluta sig till av att ståndarknapparna (tjocka, gula) och pistillens märke (vitt) är väldigt stora jämfört med resten av blomman.

Del 6: Gräs

Finns överallt där människor rör sig

I Gunnar Björndahls serie om nyckling av växter har turen kommit till gräsen. Dessa växter finns runt omkring oss under årets alla årstider. I alla fall några av dess representanter.

Gräsen har vi alltid kring oss, och åtminstone en art blommar i stort sett hela den del av året som det är barmark, nämligen vitgröe, som finns överallt på trottoarer, parkgångar, stigar och andra platser där människor rör sig.

Under stora delar av året kan man också se ax eller vippa av

Förenklade skisser på treblommigt respektive enblommigt småax. Rött: Skärmfjäll, grönt: Ytter- och inneragn, Blått: Fruktämne med pistill, gult: Ståndare.

de vanliga gräsen i gräsmattor – där gräsklipparen inte har kommit åt. Under sommaren bör man då kunna hitta bland annat rödsvingel, rödven och engelskt rajgräs. När detta nummer är ute är det väl dock snarare vitgröe som är lättast att hitta.

För att nyckla gräsen repeterar vi några saker och tittar dessutom på hur småaxen är uppbyggda. Gräsens vindpollinerade blommor sitter alltså i småax, som sedan sitter i ett ax eller en vippa. Småaxens principiella uppbyggnad finns skissad på sidan 22 i "Kroken", och på teckningarna till vänster, som visar principen för ett småax med tre blommor (förenklat; en del detaljer är utelämnade) respektive för ett småax med en blomma.

Längst ner på småaxet finns det två skärmfjäll, som ibland är ganska små, ibland

täcker i stort sett hela småaxet. De är rödmarkerade på teckningarna.

En del småax innehåller bara en blomma, andra flera. Varje blomma omges av en ytteragn och en inneragn. Det är i första hand ytteragnarna man kan se, om skärmfjällen är kortare än småaxet. Både ytteragnarna och inneragnarna är grönmarkerade på teckningarna.

Vitgröe går att hitta med vippa så snart det är barmark och temperatur över noll grader. Bladen har den typiska spetsen för gröe-släktet – som stäven på en båt, och småaxen den typiska äggrunda formen med kölade ytteragnar.

Bergsslok är ett medelstort gräs i ganska torr, stenig skog. Småaxen sitter åtskilda och hänger ofta ner under den böjda stråtoppen.

Ståndarna är markerade gula, och fruktämnet blått, på teckningarna.

Då är det bara att börja titta på småaxens olika delar och försöka nyckla det vanliga gräset vitgröe.

Vi nycklar vitgröe

Vi slår upp sidan 173 i "Kroken". Här finns "44 Fam. Poaceae, Graminae, gräs". Vi måste först välja rätt översiktsnyckel; och för vitgröe blir det "Småax el. småaxgyttringar skaftade, i vippan" – översikt 2, sidan 174. 1-alternativen är om småaxen har tydligt borst eller ej. Eftersom vitgröes småax inte har borst, så går vi direkt ner till nedersta raden på sidan 175 och vidare på sidan 176."24" gäller om vippan är uppbyggda av tvåsidiga ax eller ej – och det är den inte. "25" gäller om småaxen kanske är i täta gyttringar, men så är fallet mest med de stora gräsen hundäxing och rörfen, så det gäller inte här.

Då kommer vi till "27", om åtminstone översta bladslidan är starkt vidgad – så är det inte!

"30" gäller snärpet – det är normalt, inte omvandlat till hår. Då kommer vi till "37", om skärmfjällen täcker hela småaxet eller – som i det här fallet – är betydligt kortare än småaxet. Då är vi på "38", om ytteragnarna är kölade – och det är de, alltså inte rundade! "39" gäller storleken på småaxen – och de är högst 1 cm långa. Då kommer vi till släktet *Poa*, gröe.

Från sidan 196 ser man att släktet *Poa* i Sverige innehåller åtminstone 14 arter, flera av dem med många underarter. Men vi låter oss inte avskräckas, utan börjar nycklingen här. "1" gäller frågan om småaxen är vivipara, dvs. om det kommer ut små nya gräsplantor direkt ur småaxen, utan att ta omvägen över frön. Så är inte fallet. Då blir det alternativ "6", om skottbladslidorna är väldigt starkt plattade, på storvuxna gräs, eller om slidorna är mer rundade – och att det rör sig om små eller medelstora arter. Så är förstås fallet. "8" gäller om bladslidorna är mycket mjuka och vecka, och strån sällan över 20 cm höga, eller om bladslidorna är

Jättegröe är ett stort gräs, som växer i näringsrika sötvatten. Utöver på vippans och småaxens form känns det även igen på de platta bladslidorna.

fasta och stråna högre. Det första gäller, och här har vi bara två arter att välja på; trampgröe och vitgröe. Vitgröets ståndarknappar ska vara cirka 0,7 mm långa, trampgröets cirka 1,5 mm. Men vi kan ju läsa i texten på sidan 197 också. En avgörande karaktär för trampgröe är att småaxen är gyttrade mot vippgrenarnas spets, vilket inte är fallet hos vitgröe. Det står också att vitgröe växer på kulturpåverkad mark, och att den är allmän hela vägen från Skåne till Torne Lappmark, och att den blommar från våren till hösten!

Hur förstår vi gräsen bättre?

Det är alltså ganska svårt att nyckla gräsen från början. Utrymmet tillåter inte att vi beskriver alla detaljer på vanliga gräs, men som i andra botaniska sammanhang kan man börja med att lära sig några gräs intuitivt och sedan titta hur man letar i floran. Några gräs som är lätta att känna igen direkt är vass, jättegröe, hundäxing, bergsslok, kvickrot, timotej och ängskavle. Åtminstone jättegröe och bergsslok borde också vara ganska lätta att nyckla. Så småningom förstår man hur mångfasetterad gräsvärlden är! ❁❁❁

Del 7: Tågväxter och halvgräs

Tuva av vårfryle, fotograferad 28 december.

Inte så lika gräs som man kan tro

Vi har nu kommit till det sista avsnittet om hur man använder *Kroken* (Krok-*Almqvist: Svensk Flora*). Avsnittet handlar om tågväxterna och halvgräsen som inte är så lika gräs som man tror – och för nytillkomna läsare ges även en viss repetition av en tidigare artikel.

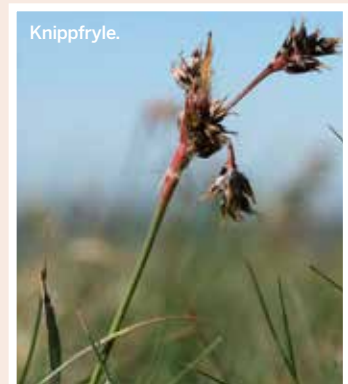
Om det är barvinter kan man se bladen av en av de tidigast blommande "gräslänkande" växterna redan nu när *Vilda Växter* nummer 1 2015 kommer ut. En tuva/bladrossett av gräslänkande, ganska breda och håriga blad kan mycket väl vara tågväxten vårfryle! Ofta börjar dess blomställningar sträcka på sig redan i mitten av mars. Tuvor av smala blad kan i stället vara olika arter av starr, alltså det största släktet bland halvgräsen.

Tågväxterna

Till skillnad från gräsen och halvgräsen har tågväxterna en komplett blomma, som bland annat hos vårfryle ser ut som en liten brun tulpan. De relativt sett väldigt stora ståndarknapparna och

det stora märket på pistillen avslöjar ändå att växten liksom gräsen och halvgräsen är vindpollinerad, även om uppbyggnaden som påminner om en insekspollinerad blomma finns kvar.

Tågväxternas familj har bara två släkten i Sverige, tåg, släktet *Juncus*, och fryle, släktet *Luzula*. Frylena går som grupp ganska lätt att känna igen på ganska breda, håriga

Hela plantor av vägtåg.

Trådtåg.

att det ser ut som om blommorna kommer på sidan av strået. Hit hör de vanliga arterna knapptåg, veketåg och trådtåg.

Halvgräsen

Halvgräsen är en betydligt större familj än tågväxterna. Globalt har tågväxterna cirka 400 arter, halvgräsen 4 500 och gräsen 9 700. Till skillnad från gräsen finns det i den nordiska floran ganska få släkten inom familjen halvgräs. Utöver starrsläktet har vi ett antal olika släkten som kallas "säv" respektive "ag", samt ull-släktet *Eriophorum*, med de kända arterna tuvull och ängsull.

Det som tydligast skiljer halvgräsen från de äkta gräsen är att halvgräsens strån saknar leder, och att strået ofta är trekantigt, eftersom bladen sitter i tre rader (hos gräsen två rader).

De vindpollinerade blommorna sitter i enkelt uppbyggda ax, som kan vara olika stora och olika många på samma strå. I många fall är blommorna tvåkönade, men starr *Carex* har i stället skilda han- och honblommor.

Som med många andra växtgrupper är det idé att lära sig några saker om halvgräsen redan innan man ger sig i kast med nycklingen så man kan börja på rätt ställe. En tumregel är att nästan alla halvgräs, utom en del av starrarna, växer i fuktiga miljöer, och att det med lite träning går att känna igen arter/släkten ganska

enkelt, och att man sedan inom varje grupp har ett måttligt antal arter att välja mellan. Då har vi kvar utmaningen starrarna!

Många växtintresserade fasar först för mångfalden inom starrsläktet *Carex*, men efter ett tag går känslorna mera över i stor fascination.

Karaktärer för alla sorters starr

Starrarna definieras jämfört med andra halvgräs av att de har enkönade blommor. I ett fåtal fall finns det skilda han- och honplantor, men oftast sitter alltså han- och honblommor på samma strå. Båda könsens blommor är väldigt förenklade. Frukten är en nöt, som sitter inuti ett fruktgömme. Detta är format mer eller mindre som en "flaska", alltså smalare uppåt. Pistillens märken sticker ut för att fånga upp pollen som far förbi i vinden. Under varje fruktgömme finns dessutom ett axfjäll. Både dessa och de kompletta axens ofta ganska stora stödblad kan vara viktiga vid nycklingen.

Ur andra aspekter kan de olika starrarterna ha väldigt olika utseende, men variationen är inte helt slumpmässig. Därför går det för nyckling att göra en gruppering, som inte nödvändigtvis har med biologisk släktskap att göra, men som är praktisk. I flera olika florer görs den enligt följande:

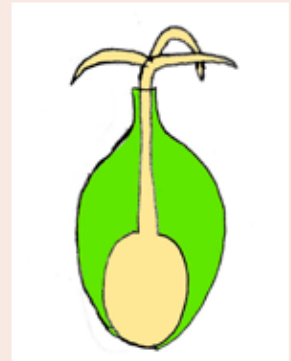
- A. Ett enda ax, som för det mesta innehåller både han- och honblommor.
- B. Flera ax.
1. Alla ax likadana, med både han- och honblommor – och pistillerna kan ha 2 eller 3 märken.
2. Skilda han- och honax.
 - a) Två märken på varje pistill.
 - b) Tre märken på varje pistill.

Kroken från s. 144 har upplägg ungefär i den här stilen.

Epilog

Även om vi nu har tittat på flera aspekter på hur man använder "Kroken", så har vi många familjer och arter kvar att fördjupa oss i. Tänk alltid på att lära in de olika begreppen floran använder för att beskriva växters delar och deras utseende! Många stora växtfamiljer har detaljer som ges särskilda namn, som holkfjäll hos de korgblommiga, allmänt och enskilt svepe hos de flockblommiga, och de olika termerna för delar inom småaxen hos gräsen.

Som jag nämnde i en tidigare artikel är *Krokens* senaste utgåva ganska dyr, men det går också att kolla på skolor, hos äldre släktingar och på antikvariat, eftersom de tidigare utgåvorna gick ut i väldigt stora upplagor. Även om både namngivning och indelningsgrunder har ändrats en del under årens lopp, så kvarstår de allmänna principerna, och det ska gå att komma fram till i stort sett alla vilda växter i Sverige även med något äldre varianter av *Kroken*. Det som vi numera har, som de "stackars" realskoleeleverna saknade när de tvingades pressa växter, är ju "facit" i form

Starrarnas frukt är en nöt, som sitter inuti ett fruktgömme. Detta är format mer eller mindre som en "flaska", alltså smalare uppåt. Pistillens märken sticker ut för att fånga upp pollen som far förbi i vinden. Under varje fruktgömme finns dessutom ett axfjäll. Både dessa och de kompletta axens ofta ganska stora stödblad kan vara viktiga vid nycklingen.

av bilder i *Den nya Nordiska Floran* och på webben, till exempel *Den virtuella floran*. Alla användare av *Kroken* vill jag unna glädjen att kunna ”pricka av” fler och fler arter i floran. Med ökad säkerhet och kunskap hoppas jag även att du, käre läsare, vill engagera dig mer i botaniken, kanske som floraväktare eller inventerare! 🌿

Så nycklar du fyra starrarter som är lätta att känna igen!

Taggstarr

Först tittar vi i den allmänna nyckeln: 1- alternativet ax ett enda (en- eller tvåkönat), respektive ax flera – men här är det ett enda ax! Då kommer vi till Översikt 1, samma sida. 1-alternativet anger ”Fruktgömmen bredast uppåt, fjällväxt”, eller ”Fruktgömmen bredast på mitten eller nedåt”. Det senare gäller. Då kommer vi till 2-alternativet fruktgömmen lansettlika, snart nedböjda, axfjäll avfallande, respektive fruktgömmen ovala-äggrunda. Här gäller det första 2-alternativet. 3-alternativet gäller ”fruktgömmen brunaktiga, märken 2”, eller ”fruktgömmen av blek färg, märken 3”. Det senare gäller. Då kommer ”4”, om strået är 1–2-bladigt, eller om det är flerbladigt, och det är en fjällväxt. Med 1–2 bladigt strå och om vi inte är i fjällen, så har vi att göra med taggstarr *Carex pauciflora*.

Harstarr

Denna starrart har flera ax som är lika varandra. Hanblommorna sitter nedtill i axen. Honblommornas pistill har 2 märken.

Vi börjar med huvudnyckeln s. 144. På ”1” är det förstas ”ax flera”. Av ”2”-alternativen blir det ax sinsemellan lika eller ganska lika..., Översikt 2, s. 145.

Översikt 2 börjar med 1: ”Strån enstaka eller få tillsammans från en kort jordstam”. Så är inte fallet här, stråna växer någorlunda tätt, så det blir det andra 1-alternativet, ”Strån från kort jordstam, ibland tuvade”.

Därefter är det ”8”-alternativen: Tvåkönade ax med hanblommor överst, eller Tvåkönade ax med honblommor överst. Det senare gäller. Direkt kommer så ”16”-alternativen, om fruktgömmena har vingkant eller ej – och det har del! ”17” gäller om axsamlingen är lutande eller upprätt – det senare gäller. Vid ”18” kan man vara rätt lugn i södra Sverige: Om axfjällen är av fruktgömmenas längd och det rör sig om en vida spridd art, så är det harstarr *Carex leporina*. Andra arter, under det andra 18-alternativet, har kortare axfjäll, men de finns antingen främst på ångar i övre Norrland eller är sentida inkomlingar vid vägkanter.

Obs! Både det svenska och det vetenskapliga namnet syftar på att harstarrs axsamling just liknar en hartass!

Hundstarr

Den vanligaste starran med olika han- och honax, och honblommor med två märken, är nog hundstarr. I översikten på s. 144 kommer vi då förstås till ”2”-alternativet att toppaxet är hanligt, mycket olikt de nedre, honliga. Av ”3”-alternativen får vi vidare att det blir ”Märken 2. Nöt och vanligen även fruktgömmen plattat”. Då blir det översikt 3, s. 147. Av ”1”-alternativen passar det andra, att honaxets fjäll inte har någon tydlig udd. När man sedan tittar i nyckeln ”med facit” visar det sig att man kommer till hundstarr *Carex nigra* på två olika sätt.

Det första 5-alternativet säger att det rör sig om arter som bildar kraftiga, täta tuvor, vanligen utan utlöpare, och att axens stödblåd högst når upp till stråsamlingens topp. Där har vi sedan bara tre arter att välja på. Alternativ 6 gäller om det under stråbladen finns upprispade slidor utan skiva, eller att det, som hos hundstarran, finns hela bladslidor med lågblad, och att vidare honaxens stödblåd är nästan jämlånga med axsamlingen.

Om vi i stället tycker att det andra 5-alternativet gäller, det vill säga att vi har en art med underjordiska utlöpare, med strån som är bara löst eller inte alls tuvbildande, så har vi fler arter att välja på. Men 8-alternativen anger antingen att stödbladen och mellanbladen når långt över axsamlingen, hos stora grovväxta arter, eller att stödbladen och mellanbladen är kortare, och det rör sig om tämligen lågvuxna arter.

Från det andra 8-alternativet hamnar vi på 11, antingen glänsande bruna till svarta fruktgömmen (och det är en fjällväxt, glansstarr *Carex saxatilis*), eller glanslösa och ofta gröna fruktgömmen. På 12-alternativen blir det antingen ”blad vanligen 3–7 mm breda; glesväxande med bågformig jordstam; skottbaser rödbruna, eller ”blad vanligen högst ca 3 mm breda, mer tätväxande, jordstam ej tydligt bågformig, skottbaser vanligen ljus- till mörkt bruna”. Det första alternativet ger fjällarten styvstarr *Carex bigelowii*, det andra ger återigen hundstarr *Carex nigra*!

Det svenska namnet syftar på att hundstarr kan ha mycket varierande utseende – man jämför med alla olika hundraser!

Flaskstarr

Så har vi kvar den stora gruppen starrar med skilda han- och honax, och honblommor med 3 märken. Vi kommer då snabbt till Översikt 4, s. 148. Här ska vi försöka nyckla flaskstarr *Carex rostrata*.

1-alternativen gäller om honaxen är glesblommiga ända till spetsen, eller tätblommiga, åtminstone mot spetsen. Det senare gäller. ”10” gäller om fruktgömmena är småludna eller kala – det sistnämnda är sant. ”19” gäller om det finns flera hanax, eller bara ett. Det finns flera hanax. På ”20” gäller det om bladen i tvärsnitt är tydligt V- eller U-lik rännformiga, eller om bladkanterna är platta eller något nedvikta (bladen ofta med mittfåra). Bladen är rännformiga, och då har vi bara två arter kvar, och de finns under ”21”: Fruktgömmen gulaktiga-ljusbruna, honax långsträckta, eller Fruktgömmen bruna-nästan svarta; honax kort cylindriska. Den sistnämnda arten finns mest i fjällen, rundstarr *Carex rotundata* men den förstnämnda är flaskstarr *Carex rostrata* som är allmän i hela Sverige.

Det svenska namnet flaskstarr kommer av att fruktgömmena hos denna art är de allra mest flaskliknande av starrarternas fruktgömmen.

